

مریم احمدی شیروان؛ در نگاه توحیدی، تمام هستی کلاس درس خدانشاسی است؛ از چرخش منظم افلاک تا شکافته شدن دانه در دل خاک. اما چه شده است که فرزندان ما در مدارس، قوانین حاکم بر این عالم را می‌آموزند، اما این علم، به ایمان و خشیت الهی ختم نمی‌شود؟ گویی دانشی یتیم و بی‌ریشه را به جانشان تزریق می‌کنیم؛ دانشی که جهان را تبیین می‌کند، اما معنای آن را آشکار نمی‌کند. این بزرگ‌ترین غفلت در امانت تربیتی ماست.

اکنون نهضتی در حال شکل‌گیری است که می‌خواهد این حجاب را از میان بردارد و مدرسه را به مسجد بازگرداند تا علم، دیگر در تقابل با ایمان نباشد، بلکه نزدیانی برای رسیدن به آن باشد. این حرکت، تنها یک اصلاح ساختاری نیست؛ بلکه تلاشی است برای احیای حکمت نبوی در تعلیم و تربیت. اما آیا این طرح می‌تواند نسلی پرورش دهد که قلبش میان وحی و عقل، در طواف حق باشد؟

برای تبیین معماری معنوی این حرکت به گفت‌وگو با حجت‌الاسلام دکتر کریم جعفری، از اعضای شورای مرکزی مدارس مسجدمحور کشور پرداختیم.

■ از آموزش صرف تا تزکیه وجود، بازگشت به کانون تربیتی مسجد

حجت‌الاسلام جعفری در ابتدا با اشاره به نقش تاریخی مساجد می‌گوید: در تمدن اسلامی، مسجد هرگز فقط محل عبادت نبوده‌است. پیامبر اکرم(ص) با آمدن به مدینه، نخستین کار خود را ساختن مسجدالنبی(ص) دانست که همزمان مرکز حکومت، قضاوت، آموزش، مشورت و حتی اعزام سپاه بود. در همین فضا بود که امام صادق(ع) حدود ۴هزار دانشمند را تربیت کرد و دانشمندانی چون خواجه نصیر و ابن‌سینا، علومی از فقه تا نجوم را تدریس می‌کردند. روایتی از پیامبر(ص) می‌فرماید: «مساجد برای ذکر خداوند و آموزش علم ساخته شده‌اند». بنابراین، مدارس مسجدمحور نه یک ابداع، بلکه احیای هوشمندانه‌ای از همان سنت زنده اسلام است.

او تفاوت این رویکرد با نظام آموزشی امروز را تبیین می‌کند: امروزه مدرسه عمدتاً به آموزش صرف محدود شده و از بعد تربیتی آن کاسته شده است. اما وقتی «مسجد»، «مدرسه» و «خانواده» در یک چرخه هماهنگ به هم پیوندند، آموزش دیگر یک فرایند مکانیکی نیست، بلکه تحولی و جودی می‌شود. حضور روزمره دانش‌آموز در مسجد، او را در فضایی غوطه‌ور می‌کند که در آن آرامش روحی، تقوا، حیا و ارتباطات معنوی محور، بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی‌اش می‌شوند. این همان فضایی است که به گفته امیرالمؤمنین(ع)، روح پرهیز از گناه را در جان انسان می‌دمد و جامعه را از فساد دور می‌کند.

وی به یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌های اجتماعی این طرح اشاره می‌کند: برخلاف برخی مدارس که به‌دلیل تمرکز بر یک قشر خاص، زمینه رشد تکبر را فراهم می‌کنند، مسجد محلی است که اقشار مختلف جامعه در آن بدون تفاوت طبقاتی کنار هم می‌نشینند. این تعامل در کنار حاکمیت روح معنویت، فروتنی و تواضع را در دانش‌آموز نهادینه می‌کند. بنابراین، مدارس مسجدمحور تنها به دنبال انتقال دانش نیستند، بلکه بستری برای بازیابی جوهره گمشده انسان یعنی تزکیه نفس و ساخت شخصیتی یکپارچه در سایه ایمان فراهم می‌آورند.

■ آیا علم ودین در تضاد هستند؟

یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های نظام آموزشی مدرن، ایجاد دوگانگی میان علم و ایمان در ذهن دانش‌آموز است. مدرسه مسجدمحور چگونه در عمل این دوگانگی را از بین می‌برد؟

دکتر جعفری با اشاره به ریشه‌های این چالش در تمدن مدرن می‌گوید: بی‌شک، ستیز میان تمدن سکولار و تمدن دینی یکی از بحران‌های جهانی امروز است که خود را در تقابل علم و دین نشان می‌دهد. اما معارف و حیانی این تقابل را برنمی‌تابد؛ در نگاه ما، همواره میان علم و دین تعامل وجود داشته است. شاید دقیق‌تر باشد

طرح «مدارس مسجدمحور» چگونه می‌خواهد دیوار میان علم و ایمان را فروبریزد و مسجد را به قلب تپنده محله بازگرداند؟

بازگشت به کانون تربیتی مسجد

به این چالش را تقابل عقل و دین بنامیم، زیرا بسیاری از گزاره‌های علمی در طول زمان تغییر کرده‌اند. برای مثال، نظریه هیئت بطلمیوسی که روزی یک حقیقت علمی بود، رد شد.

وی برای روشن‌تر شدن این تعامل، مثالی تاریخی از قرآن و علم را مطرح می‌کند: قرن‌ها دانشمندان معتقد بودند هوا وزن و فشاری ندارد، تا اینکه در سال ۱۶۴۳ میلادی، «توریچلی» با اختراع هواسنج این باور را تغییر داد. این در حالی است که قرآن کریم هزارو ۴۰۰ سال پیش در آیه ۱۲۵ سوره انعام، با تشبیه گمراهان به کسانی که به لایه‌های بالایی جو صعود می‌کنند و دچار تنگی نفس و فشار بر سینه می‌شوند، به وجود فشار هوا اشاره کرده بود. این نشان می‌دهد هرچه معرفت انسان پیشرفت می‌کند، بیشتر درمی‌یابد که گزاره‌های علمی و دینی نه‌تنها در تقابل نیستند، بلکه مؤید یکدیگرند.

■ جهان به مثابه کتاب آفرینش؛ پیوند علم و ایمان در عمل

مدارس مسجدمحور چگونه در عمل دوگانگی میان علم و دین را اصلاح می‌کنند و به یک نظام تربیتی یکپارچه دست می‌یابند؟ دکتر جعفری در پاسخ، نظام آموزشی رایج را نقد کرده و می‌گوید: نظام آموزشی فعلی با جداسازی فیزیکی کلاس فیزیک و دین، ناخودآگاه دوگانگی علم و ایمان را در ذهن دانش‌آموز نهادینه می‌کند. در مقابل، مدارس مسجدمحور با تدریس علمی چون فیزیک و شیمی در یک فضای معنوی، پیوندی عمیق میان علم و معنا برقرار می‌کنند. این یکپارچگی، زمینه‌های بینش توحیدی را در دانش‌آموز شکل داده و او را در برابر نگرش سکولار بیمه می‌کند.

او می‌افزاید: در چنین فضایی، دانش‌آموز پدیده‌های علمی را آیات الهی می‌بیند؛ قانون جاذبه صرفاً یک فرمول فیزیکی نیست و جهان «کتاب آفرینش» است. وقتی نجوم در کنار آیه «وَالسَّمَاءَ ذَاتَ الْبُرُوجِ» و زیست‌شناسی با آیه «أَلَمْ تَرَوْهُنَّ أُمَّ حَتَّىٰ الزَّارِعُونَ» تدریس شود، علم به ابزاری برای درک توحید تبدیل می‌شود. در این فضا وقتی دانش‌آموز می‌آموزد ابن‌سینا برای حل مسائل علمی به نماز پناه می‌برد، دیگر علم را در مقابل دین نمی‌بیند، بلکه آن را راهی برای تقرب به خداوند می‌یابد. این رویکرد، دیوار سکولار میان علم و ایمان را فرومی‌ریزد و شخصیتی یکپارچه و توحیدی می‌سازد. این همان تحول در نرم‌افزار ذهنی است که غایت تربیت اسلامی محسوب می‌شود.

■ از معلمی تا مربیگری؛ چالش تربیت نیروی انسانی تراز

چالش اصلی در توسعه مدارس مسجدمحور، تربیت «مربیان متعهد» است. برای جذب و توانمندسازی این

شکل می‌دهد. برگزاری برنامه‌های مشترک مانند اردوها، هیئت‌های مذهبی و مراسم‌های مختلف، همبستگی اجتماعی را تقویت کرده و انزوا و گوشه‌گیری افراد را کاهش می‌دهد.

دکتر جعفری تأثیر این الگو بر کاهش آسیب‌های اجتماعی را این‌گونه توضیح می‌دهد: یکی از ملموس‌ترین آثار مدارس مسجدمحور، کاهش آسیب‌های اجتماعی است. تجربه نشان داده فعالیت‌های مستمر فرهنگی در فضاهای مذهبی، تأثیر چشمگیری بر کاهش آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی در میان نوجوانان و جوانان دارد. بنابراین، این طرح قابلیت آن را دارد که مسجد را به قلب تپنده مرکز تحول فرهنگی محله تبدیل کند؛ البته به این شرط که همواره مورد ارزیابی قرار گیرد تا به مجموعه‌ای از فعالیت‌های نمادین و سطحی مبدل نشود.

■ پرورش نسل منتظر؛ ترسیم سیمای انسان تراز در افق تمدن‌نوین اسلامی

دکتر جعفری در تشریح چشم‌انداز غایی این حرکت تربیتی می‌گوید: چشم‌انداز نهایی که برای این حرکت ترسیم شده، تربیت انسان تراز انقلاب اسلامی است. هویت دانش‌آموختگان این مدارس با معنویت و ایمان گره خورده و جهان‌بینی آن‌ها بر محور توحید شکل می‌گیرد. چنین فردی، جهان و انسان را هدفمند می‌داند و تلاش می‌کند تمام شئون زندگی خود را براساس این بینش عمیق سازمان دهد. این جهان‌بینی توحیدی، در عمل به سلوک مجاهدانه ترجمه می‌شود. انسان تراز مسجد با جهاد اکبر و مبارزه با تعلقات دنیوی و امیال نفسانی آشناست و این جهاد درونی و بیرونی، اساس شخصیت او را شکل می‌دهد. در نگاه او، علم از ایمان جدا نیست و آن را نه برای خوندنایی، بلکه برای خدمت خالصانه به بشریت و کسب قرب الهی می‌آموزد. به همین دلیل، رسالت خویش را فراتر از سوادآموزی می‌داند و برای حضوری فعال، تأثیرگذار و پیشرو در متن جامعه تلاش می‌کند.

دکتر جعفری در پایان، این ویژگی‌ها را به آرمان بزرگ تمدن‌سازی اسلامی پیوند زده و می‌گوید: دانش‌آموختگان این مدارس می‌آموزند خود را بخشی از یک پروژه بزرگ فرهنگی بدانند که نقشی مؤثر در زمینه‌سازی ظهور و تحقق تمدن نوین اسلامی ایفا می‌کند. چشم‌انداز ما، تربیت نسلی همچون شهید سلیمانی است که خود را سرباز ولایت می‌دانست؛ نسلی که خود را سرباز آخرین سلاله فاطمی، حضرت بقیةالله الاعظم(عج) می‌داند و برای تحقق آن آرمان بزرگ آماده می‌شود.

■ شکر؛ کلید رضایت و آرامش

وقتی انسان در دل، ذهن و رفتار خود شاکر باشد، به مقام «رضا» می‌رسد؛ رضایت از خدا و آرامش درونی. بسیاری از اضطراب‌ها و نارضایتی‌های ما از آن است که به جای شمارش نعمت‌های موجود، به دنبال نرسیده‌ها می‌رویم. اگر انسان لحظه‌ای در نعمت‌های ریز و درشت اطرافش تأمل کند، دلش نرم می‌شود و شکایت‌ها رنگ می‌بازد. رسیدن به مقام رضا مقدمه‌ای است برای عبادت عاشقانه. انسانی که راضی از خالق است وقتی در نماز می‌گوید ایاک نعبد و ایاک نستعین، از ژرفای جان سخن می‌گوید. به رکوع و سجود که می‌رود، می‌فهمد سبحان ربی العظیم و بجمده یعنی چه، چون از دل شاکر برمی‌خیزد نه از زبان عادت‌کرده.

■ از شکر تا عبادت باحال

تا انسان به مقام شکر نرسد عبادتش خشک و تکراری می‌ماند. شکر قلبی، عملی روزنایی، پله‌های صعود به سوی عبادت باحال است. وقتی مؤمن به این بصیرت برسد که تمام هستی موهبتی از خداست، عبادتش از سرعشق و معرفت است نه از روی عادت. پس شکر نه تنها سیاس از نعمت، بلکه نقشه راه بندگی آگاهانه است. انسان شاکر در دل آرام است، در رفتار پاک و در عبادت حاضر.

■ شکر قلبی؛ این مرتبه یعنی

باور قلبی به اینکه تمام نعمت‌ها از جانب خداوند است. انسان در دل خود اعتراف می‌کند هیچ نعمتی از خودم نیست، همه از او است. همین توجه درونی در حکم عبادتی عظیم است. گفته‌اند: یک لحظه تفکر، برتر از ۷۰ سال عبادت است، زیرا اندیشیدن در نعمت‌های الهی خود نوعی شکر است، هرچند ظاهرأ عملی انجام ندهیم. ۲. شکر جوارحی و بدنی؛ در این مرتبه، نعمت‌ها باید در جای حقیقی خود به کار روند. چشمی که خدا داده نباید به گناه آلوده شود، زبان باید ابزار ذکر و مهربانی باشد و بدن باید از آنچه حلال و پاک است تغذیه کند. خداوند به انسان نظام گوارشی و بدنی داده تا در مسیر درست از آن استفاده کند. اگر انسان به غذاهای ناسالم و مشکوک به حرام یا زیان‌آور رو بیاورد در حقیقت از شکر واقعی دور شده است. وابستگی افراطی به خوراک‌های بازار و بی‌توجهی به کیفیت و منبع خوردنی‌ها آسیب معنوی نیز دارد. شکر عملی یعنی بهره‌برداری آگاهانه از نعمت‌ها.

۳. شکر زبانی؛ ساده‌ترین ولی مؤثرترین نوع شکر، ذکر زبانی است. گفتن «الحمد لله» یا «لا اله الا الله» نه‌زمان می‌خواهد و نه تشریفات. ذکر زبان گاهی انسان را از ریا دور و به حضور الهی نزدیک می‌کند. دل و زبانِ ذاکر در مسیر شکرگویی هماهنگ می‌شوند.

آیت‌الله درایتی، استاد سطوح عالی حوزه علمیه:

کنگره آیت‌الله میلانی(ره) باید واقعیت علمی و معنوی این عالم را بدون اغراق و حذف منعکس کند

استاد سطوح عالی حوزه علمیه خراسان با اشاره به جایگاه بی‌بدیل مرحوم آیت‌الله میلانی(ره)، گفت: معرفی این عالم تأثیرگذار حوزه علمیه، نیازمند پرهیز از هرگونه تحریف مثبت یا منفی و اتکا به نسخه‌های دقیق، مستند و بازخوانی شده است.

به گزارش آستان‌نیوز، آیت‌الله حمید درایتی، استاد دروس خارج فقه، اصول و تفسیر حوزه علمیه خراسان در دیدار با اعضای شورای علمی و مسئولان کنگره بزرگداشت آیت‌الله میلانی(ره) با قدردانی از تلاش‌های صورت گرفته برای تجلیل از این عالم بزرگ، گفت: بزرگداشت شخصیت‌هایی مانند مرحوم آیت‌الله حاج سید محمدهادی میلانی، اگر با دقت و درایت انجام شود، آثار علمی، تربیتی و هویتی ارزشمندی برای حوزه علمیه و جامعه دینی خواهد داشت.

وی اظهار کرد: شخصیت‌های تحول‌آفرین حوزه باید با دقت معرفی شوند. کنگره‌ها، اگر به‌درستی برگزار شوند، هم آثار علمی دارند، هم آثار تربیتی و هم شور و نشاط علمی تازه‌ای در حوزه ایجاد می‌کنند. بزرگانی مانند مرحوم میلانی با مدیریت، برنامه‌دهی، خط‌دهی و خلاقیت علمی، نقش مؤثری در تحول حوزه داشته‌اند و معرفی دقیق تجربه آنان ضروری است.

آیت‌الله درایتی با اشاره به آسیب‌هایی که گاه در بزرگداشت‌ها رخ می‌دهد، تصریح کرد: بسیار مهم است که شخصیت بزرگان تحریف نشود، یعنی نه ابعدی بزرگ‌نمایی شود که در واقعیت آن‌قدر پررنگ نبوده و نه ابعاد مهم و اثرگذاری، نادیده گرفته شود. تحریف تنها به معنای اغراق نیست؛ گاهی حذف یا کتمان بخش‌هایی از شخصیت نیز تحریف محسوب می‌شود.

این استاد سطوح عالی حوزه علمیه افزود: برخی از تجلیل‌ها به‌جای معرفی صحیح، به شخصیت عالم لطمه زده‌اند. حتی آثاری دیده‌ام که از حیث علمی و شکلی چنان ضعف دارند که‌ای‌کاش منتشر نمی‌شدند. به‌خصوص در حوزه تقریرات، اگر متن بدون بررسی دقیق منتشر شود، به‌جای خدمت، موجب خسران علمی می‌شود.

وی با انتقاد از برخی تقریرات چاپ‌شده، گفت: در بعضی نسخه‌ها جمله‌های معترضه جای مشخصی ندارد، خط بحث بارها تغییر می‌کند و در نهایت حتی چند رأی متناقض، به‌عنوان اختیار استاد، نقل شده‌است. این متون قابل استناد نیستند و باید پیش از انتشار، با حضور یک هیئت علمی دقیق، بررسی، تصحیح و بازسازی شوند.

آیت‌الله درایتی افزود: اگر قرار است تقریرات آیت‌الله میلانی منتشر شود، باید نسخه‌ها با دقت کامل خوانده، عناصر زائد حذف و ساختار علمی آن‌ها تنظیم شود. این کار از تصحیح یک متن کلاسیک هم سخت‌تر است، زیرا تقریرات درس، پراز تغییر مسیر، پرسش‌های دانشجویی و فراز و فرود بحث است وی با اشاره به اینکه شخصأاً محضر مرحوم میلانی بهره‌مند نبوده، اما آثار علمی و روشی ایشان را از طریق استادان خود دنبال کرده است، بیان کرد: برخی از اساتید ما اصرار داشتند مبانی آیت‌الله میلانی با دقت بررسی شود.

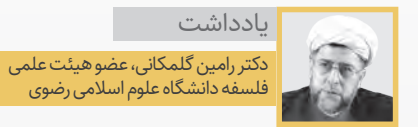
وی افزود: بسیار علاقه‌مند هستم تقریرات مرحوم میلانی را ببینم؛ به‌ویژه اینکه مبانی مرحوم اصفهانی را چگونه توضیح داده‌اند. برخی از اساتید تنها تقریر خوب دارند، برخی تفسیر نوا ارائه می‌کنند، برخی مهندسی اطلاعات دارند و برخی نیز نوآوری واقعی هستند، از همین رو باید مشخص شود آیت‌الله میلانی در کدام بخش نوآوری داشته‌اند. این کار ارزشمند است و اگر در مقالات یا نشست‌های کنگره به آن پرداخته شده باشد، اقدام مناسبی است.

آیت‌الله درایتی، همچنین از تلاش‌های علمی و اجرایی کنگره بزرگداشت آیت‌الله میلانی قدردانی کرد.

برگزاری ویژه برنامه «قوت انتظار» در حرم مطهر رضوی

رئیس اداره اقامه نماز حرم مطهر رضوی از اقامه «نماز جعفر طیار» در ویژه برنامه «قوت انتظار» در مرکز تخصصی نماز واقع در شبستان آیت‌الله نهاوندی(ره) مسجد گوهرشاد در روزهای جمعه خبر داد.

به گزارش آستان‌نیوز، محمدرضا بیناباجی با تشریح جزئیات ویژه برنامه هفتگی «قوت انتظار» گفت: این برنامه که با هدف تعمیق پیوند قلبی زائران و مجاوران با فرهنگ دعا و توسل برگزار می‌شود، هر جمعه یک ساعت پیش از اذان مغرب و عشا، در مرکز تخصصی نماز شبستان آیت‌الله نهاوندی(ره) میزبان مشتاقان معارف اهل بیت(ع) است. وی با بیان اقامه محور اصلی این محفل معنوی، اقامه نماز جعفر طیار است، اظهار کرد: نماز جعفر طیار از مشهورترین نمازهای مستحبی در منابع روایی شیعه و یکی از پرتکرارترین توصیه‌های معصومان(ع) برای برآورده شدن حاجات، رفع گرفتاری‌ها و جلب رحمت الهی است. بزرگان حدیث، ازجمله علامه مجلسی، خواندن این نماز را از آداب حضور در حرم مطهر امام رضا(ع) و دیگر بقاع مطهر ائمه(ع) برشمرده‌اند. رئیس اداره اقامه نماز حرم مطهر رضوی افزود: در ویژه برنامه قوت انتظار، علاوه بر اقامه نماز جعفر طیار، احکام، اسرار، برکات و روایات مرتبط با آن برای زائران تبیین می‌شود تا مخاطبان نه تنها شیوه صحیح انجام این عبادت را بیاموزند، بلکه با عمق معنایی و آثار روحی آن نیز آشنا شوند. وی ضمن دعوت از زائران و مجاوران برای شرکت در این برنامه معنوی، خاطرنشان کرد: نماز جعفر طیار، نمازی است که در روایات برای آن ثواب‌های بسیار، از جمله آموزش گناهان و گشایش امور زندگی بیان شده است و این برنامه فرصتی فراهم می‌کند تا عموم زائران بتوانند با آرامش خاطر به راز و نیاز پرداخته و با نور این عبادت، ارتباط معنوی خود را تقویت کنند.

یادداشت دکتر رامین گل‌مکانی، عضو هیئت علمی فلسفه دانشگاه علوم اسلامی رضوی

نگاهی اندیشه‌محور به فلسفه شکر در قرآن کریم

شکر؛

راهی به سوی عبادت آگاهانه

خداوند در قرآن کریم، آیه ۱۷۲ سوره بقره می‌فرماید: «از روزی‌های پاکیزه‌ای که به شما ارزانی کرده‌ایم، بخورید و شکر خدا را به جا آورید اگر تنها او را می‌پرستید». این آیه، دری به سوی مفهومی ژرف در زندگی انسان مؤمن می‌گشاید. خداوند روزی را برای همه بندگان مقدر کرده، اما میان آنچه حلال و طیب است و آنچه حرام و ناپاک، مرزی روشن نهاده است. انسان مؤمن مأمور است تنها از طیبات بهره گیرد، یعنی از میان امور تکوینی عالم بخش‌هایی را برگزیند که در چارچوب حلال الهی قرار دارند. در واقع خداوند روزی می‌دهد اما انسان است که باید در انتخاب و مصرف آن درست بیندیشد تا نعمت‌ها مایه رشد او شوند، نه غفلت.